

Egy unitárius lelkész néprajzos munkája változó időkben

Adorjáni Rudolf Károly: *Lelkészi pályám emlékezete. Néprajzi tanulmányok*. Kvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 2023. 204 old.

Adorjáni Rudolf Károly (szül. Richter Károly) 1922. október 14-én született Dicső-szentmártonban, 2016. május 12-én hunyt el. 40 évi parókus és 25 évi nyugdíjas szolgálata alatt összesen kilenc falu és egy város életébe nyert betekintést. Adorjáni mint lelkész a néprajzkutató Kriza Ildikó kérdésére kezdi el néprajzosi kitekintéssel megírni emlékeit, különböző szolgálati helyein szerzett tapasztalatait. Egész életművére nagy hatással volt Bandi Dezső iparművész, valamint Faragó József, Almási István és Kriza Ildikó néprajzkutatók.

Az itt bemutatott munkája halála után hét évvel jelent meg. Korábbi munkái közül kiemelkedik a *Lukács Sándor ravai búcsúztatói 1930–1938 között* című kötetet (Kolozsvar, Kriza János Néprajzi Társaság, 2006), amelyben egy előtanulmányban röviden bemutatja a Ravát és a falu halottas szokásait, valamint 92 halottbúcsúztató verset közül és a *Pipe. Egy Kis-Küküllő menti unitárius falu száz éve* (Kolozsvar, Kriza János Néprajzi Társaság – Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet, 2011) című monográfia, amelyben Pipe közösségét és a szokásait mutatja be.

Adorjáni egész élete folyamán néprajzi szempontból kevésbé kutatott régiókban tevékenykedett. Írásaiban történeti szemléletet érvényesít, mélyen betekint a

huszadik század társadalmi átalakulásai-
ba. Az egyes hagyományokat soha nem egy statikus elemként, hanem egy adott közö-
séggel együtt élő és változó folyamatként örökíti meg. Gyűjtései nemcsak az unitá-
rius vallásúakra terjednek ki, hanem a kö-
zösségek más etnikumú és vallású feleit is bemutatja.

Forrásfeldolgozását az összetett jelleg jellemzi. Saját gyűjtései és személyes megfi-
gyelései mellett mindig használja a témába vágó történeti és néprajzi szakirodalmat, a levéltári forrásokat.

A mű szerkezete követi az unitárius lel-
kész életpályáját. A könyv első négy fejeze-
te a szolgálati helyeken végzett munkáját mutatja be, majd az ezt követő négy feje-
zetben a nyugdíjas évek munkáját összegzi. Minden település esetében törekszik a tele-
pülés történeti háttérének, társadalmának, társadalmi rétegződésének, nemzetiségi és felekezeti tagoltságának, vallási életének, névadási és párválasztási szokásainak, az emberi életforduló és az év ünnepeinek, ki-
mondottan a temetési és siratási szokások bemutatására. A már megismert szokáso-
kat hagyományokat összehasonlítja a kistré-
gióban szerzett korábbi tapasztalataival, és egymás mellé állítva értelmezi is ezeket.

Az első fejezet a szentivánlaborfalvi gya-
korlóéveket idézi. A rövid településtörténeti

Beke András (1998) – doktorandusz, Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Hungarológiai Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, andrasbeke19@gmail.com

<https://doi.org/10.36373/em-2024-2-21>

bevezető után a közösség társadalmi összetételét tárja fel, azt, hogy a régebbi katona-jobbágy társadalmi rétegződés később milyen formában határozza meg a falu életét. A második fejezetben első rendes lelkészi állomáshelyét Magyarzásokodot öszszetett módon, a falu múltjára és jelenére egyaránt reflektálva mutatja be. Harmadik állomáshelyéről, Pipéről a korábban már említett monográfiában számol be részletesen, itt most csak a település történetét, társadalmát, statisztikai adatait ismerteti, leírja a falu gazdálkodási gyakorlatát, a föld- és szőlőművelés formát, valamint bemutatja az emberi élet fordulójának és az esztendő nagy ünnepeinek szokásait. Különös érdeklődéssel fordul a névadási szokások felé, megállapítva, hogy a közösségben a gyerek nevét szigorú rendszer szerint, a szülők, nagyszülők nevei után határozzák meg. A kezdetben erősen hagyományörző Pipe társadalma a szeme láttára bomlik szét, és az iparosodás hatására egyre többen költöznek el a közösségből. Pipét végül egy év beszolgálat és kilenc év rendes szolgálat után 1956-ban gyerekei továbbtanulása érdekében hagyja el, és így kerül át családjával együtt a Dicsőszentmártonhoz közeli Szőkefalvára, ahol nehéz feladatokat kell megoldania. Pipe zárt közössége után egy etnikai és vallási szempontból exogám közösségbe kerül, a gyülekezet már nem olyan hű templomba járó, mint az előző. A kis eldugott faluval ellentétben itt már jóval erősebben ki van téve a vallásellenes rendszernek: felesége férje lelkészi munkája miatt nehezen kap tanítóként állást, apjuk hivatása miatt gyerekeiket sem veszik fel a dicsőszentmártoni iskolába. A könyvben bemutatja ennek a településnek is a történetét, társadalmi rétegződését, foglalkozási megoszlását, egyházi és kulturális életét, az emberi élet és évi ünnepek szokásait. Néprajzos gyűjtőmunkáját a tanítónő feleségével együtt végzi. Néprajzos munkásságára volt osztálytársa, az íparművész Bandi Dezső is felügyel, és

közös munkájuk eredményét 1971-ben a Román Televízió magyar műsorában is bemutatják. A kötetben külön alfejezeteket kap a Szőkefalvához tartozó három másik szórványközség, Vámosgálfalva, Küküllőszéplak, Vámosudvarhely történeti múltjának és néprajzi hagyományainak bemutatása. A vámosgálfalvi alfejezet nagyobbik részét a korábban már tanulmányként is megjelent *Kisgyermek temetése Vámosgálfalván* című írás (*Honismeret*, 1999) jelenti. A küküllőszéplaki alfejezetben tárgyalja a falukép változását, a halállal kapcsolatos hiedelmeket, a temetési szokásokat és a leírja húsvéti ünnepkör szokásait. A Vámosudvarhellyel foglalkozó alfejezetben azt a több évtizedig tartó nehéz munkát örökíti meg, amellyel a közösségnek a kommunizmus idején sikerült felépítenie az imaházát és templomát.

Nyugdíjba vonulásakor visszaköltözik ugyanabba a dicsőszentmártoni házba, ahonnan elindult. Visszaemlékezésében fontosnak tartja, hogy ennek kapcsán szülővárosáról is szót ejtessen. Ez a fejezet tartalmát tekintve már eltér az előzőktől. Rövid településtörténeti összefoglaló után bemutatja a település helyneveit, majd ezt követően leírja gyermekora Dicsőszentmártonát, társadalmi rétegződést, a különböző épületeket, például a boltokat és azoknak üzemeltetőit. Az unitárius templom kapcsán tárgyalja a templomhasználati szokásokat is. Ezenkívül bemutatja a város falusias részét is: a piacteret, az iskolát, ír a közösségben élők ragadványneveiről és a karácsonyi és az újévi szokásokról. Nyugdíjas éveiben Ravában az egyházközség iratárában talál egy 1773-as és egy 1779-es vagyonszeirást. Emellett a falu halottas szokásait is kutatja, és a halottbúcsúztatókból a korábban már említett könyvében publikál is.

A néprajzi látókörom kitágulása című fejezetben nyugdíjas éveit néprajzi munkájáról számol be: 1989 után felveszik a Kriza János Néprajzi Társaságba, Dicsőszentmártonban

létrehozza a Horváth István Szakkört, és ennek keretében kérdőíves kutatást végeznek 16 Kis-Küküllő menti faluban, ekkor jut el több Magyarországon szervezett konferenciára, ahol több néprajzossal ismerkedik meg. A könyv befejezéseként összegzi a saját munkáját, gyűjtéseit. Arra a következőre jut, hogy az életforduló szokásaihoz számos kereszténység előtti ősi elem kapcsolódik. A kötet végén még található egy 27 képből álló melléklet.

Adorjáni könyve arra hivatott, hogy egy amatőr néprajzkutató munkáját és saját gyűjtői emlékeit bemutassa. Ez az attitűd egy eléggé eklektikus jelleget, kevert műfajiságot eredményez. Minden műfajt gyűjt, de közülük minden település vonatkozásában kiemelkedik a szokáskutatás, különösképpen a halottkultusz kutatása és

az ide kapcsolódó hiedelemvilág és egyéb folklór gyűjtése.

Nyelvi megfogalmazásait tekintve a szöveg mindig pontos és célratoró. A néprajzi leírások és visszaemlékezések jól épülnek egymásra. A fogalomhasználat szakszerű, látszik, hogy a szerző az általa kutatott témákban, gyűjtési területeken jól tájékozott.

Adorjáni Károly lelkész posztumusz munkája nemcsak azokhoz szól, akik az érintett dél-erdélyi települések és vidékek vonatkozásában keresnek néprajzi és történeti adatokat, hanem azok számára is érdekes olvasmány, akik egy példás lelkipásztori életpályával szeretnének megismerkedni.

BEKE ANDRÁS